

REACTIE OP

'Reflecties op 'instellingsfeiten': de overwegingen van rechters over strafbare feiten gepleegd in de ggz'

Collega's Visscher e.a. (2019) stellen dat strafrechters slechts beperkt kunnen verzoeken om een advies van een onafhankelijk deskundige door middel van een pro Justitia-rapportage. Wat is die beperking? Is er een budgetplafond of een jaarlijks maximum aan onderzoeksopdrachten? Wanneer besluit een rechter om een strafrechtelijke expertise aan te vragen bij een instellingsfeit en wanneer juist niet?

Eerder bedreigde een patiënt mij als psychiater met de dood en dreigde een aanslag te plegen. Hij weigerde medewerking aan een pro Justitia-rapportage. Tegen het vonnis (een boete en een proeftijd) werd beroep aangetekend. In hoger beroep maakte de aanklager noch het hof een punt van de eerder geweigerde rapportage. Er werd geen druk uitgeoefend op de verdachte om alsnog mee te werken. Boete en proeftijd vervielen.

Ik vroeg de advocaat-generaal (aanklager in hoger beroep) naderhand waarom niet opnieuw op een rapportage was aangedrongen. Het antwoord was dat men het op basis van het dossier dat er lag niet opportuun achtte om opnieuw een 'omvangrijk en langdurig onderzoekstraject met een uiterst onzekere uitkomst' aan te gaan. Een weinig verhelderende onderbouwing. Waarom niet bij ieder ernstig instellingsfeit een niet vrijblijvende pro Justitia-rapportage?

Volgens Verheugt (2013) betekent het opportuniteitsbeginsel dat het Openbaar Ministerie (om) de bevoegdheid heeft om van vervolging van een strafbaar feit af te zien als dat opportuun (wenselijk) is, 'op gronden van het algemeen belang ontleend'. Het algemeen belang moet daarbij volgens Verheugt ruim worden opgevat. Zo kan het om van vervolging afzien als de zaak te onbeduidend is, als een beroep op een strafuitsluitingsgrond waarschijnlijk zal slagen, als er onvoldoende bewijs is of als de belangen van de verdachte en/of zijn gezin door een strafvervolging bovenmatig zouden worden geschaad.

Het sepotbeleid berust op afspraken (richtlijnen) binnen het om. In de 'Aanwijzing gebruik sepotgronden' uit 2014 (<https://wetten.overheid.nl/BWBR0035469/2014-09-01>) staat dat ook als succesvolle vervolging technisch haalbaar is, er op grond van het opportuniteitsbeginsel een 'beleidssepot' wordt toegepast. Ook kan de beslissing tot vervolging op grond van art. 167 lid 2 Sv (Wetboek van Strafvordering) voor een bepaalde tijd worden uitgesteld. Veel mogelijkheden dus om niet te vervolgen of om de zaak op de lange baan te schuiven. Visscher e.a. illustreren hoe een verdachte patiënt regelmatig vanuit politiecel of

LITERATUUR

- Hartog den T. Altijd celstraf voor slaan hulpverlener. Algemeen Dagblad 11 maart 2019.
- Kreulen E. Zoveel rechters, zoveel uitspraken. Trouw 26 augustus 2019.
- Verheugt JWP. Inleiding in het Nederlands recht. (16e ed.). Strafprocesrecht. hfdst. 14, blz. 476. Amsterdam: Boom; 2013.
- Visscher AJE, Tonkens E, Braam AW. Reflecties op 'instellingsfeiten': de overwegingen van rechters over strafbare feiten gepleegd in de ggz. Tijdschr Psychiatr 2019; 61: 536-43.

AUTEUR

VALENTIJN HOLLÄNDER, psychiater, Arkin/Inforsa - ECT-centrum & Langdurige Intensieve Zorg (LIZ), Amsterdam.

CORRESPONDENTIEADRES

V. Holländer, Arkin/Inforsa - ECT-centrum & LIZ,
Duiwendrechtsekade 55, 1096 AH Amsterdam.
E-mail: valentijn.hollander@inforsa.nl

Geen strijdige belangen meegegeeld.

TITLE IN ENGLISH

Reaction on 'Reflecting on intramural incidents: how do judges think about intramural crimes in mental health care

de gevangenis terugkeert naar de kliniek (plaats delict) zonder dat er een vonnis is of dat dit op korte termijn is te verwachten. Een merkwaardig signaal aan de patiënt-verdachte en het slachtoffer/de instelling, namelijk dat beiden maar weer moeten overgaan tot de orde van de dag. Hoe moeten instellingen begrijpen dat vervolging van aldaar gepleegde feiten zoals mishandeling, vernieling en brandstichting als onwenselijk voor het algemeen belang worden beschouwd? De grote persoonlijke interpretatieruimte voor 'algemeen belang' moet hier wel een rol spelen.

Sommige rechters zien het nut van aangifte van lichte instellingsfeiten niet in. Over de wenselijkheid van het bestraffen van ernstige misdrijven zoals mishandeling

ARTIKEL

van personeel zijn ze het niet eens. Leven niet alleen rechters en hulpverleners, maar ook rechters onderling op verschillende planeten? Ik heb meegemaakt dat een rechtbank oordeelde dat een ernstig geweldsincident onderdeel is of een risico kan zijn van het werk van een hulpverlener in een beveiligde kliniek voor gevaarlijke patiënten. De minister van Rechtsbescherming (Dekker) verkondigde dat er een wet komt waarbij geweld tegen ‘functionarissen met een publieke taak’ op celstraf komt te staan, ook als er geen letsel is toegebracht (Den Hartog 2019). Waarschijnlijk denkt menig rechter daar bij instellingsfeiten anders over dan de minister. In de nieuwe wetgeving (forensische zorg, verplichte ggz) valt op dat strafrechters civiele maatregelen kunnen opleggen, maar civiele rechters geen strafrechtelijke. Waarom geen schakelartikel in beide richtingen?

Ten slotte bleek recentelijk dat advocaten in arbeidsrechtelijke zaken uitzoeken bij welke rechtbank zij het beste resultaat voor hun cliënt kunnen binnenhalen. Zo zouden rechters in Den Bosch de werknemer gunstiger gezind zijn dan de werkgever, terwijl het in Amsterdam precies omgekeerd is. Met een nieuwe databank van rechterlijke uitspraken werden deze verschillen zichtbaar. Per regio blijkt de strafeis van het OM voor openlijke geweldpleging eveneens te verschillen (Kreulen 2019). Kan een zoekmachine voor uitspraken over instellingsfeiten de ggz-instellingen weerbaarder maken tegen dreigende niet-vervolg? Uniformiteit in de rechtspraak over instellingsfeiten is bittere noodzaak met het oplopende personeelstekort in de zorg. Voelen Visscher e.a. ervoor om ook officieren van justitie te interviewen over hun visie op vervolging van instellingsfeiten en het nut en gewicht daarbij van de pro Justitia-rapportage?

ANTWOORD AAN

Holländer

Wij danken collega Holländer voor zijn uitvoerige en relevante commentaar op ons artikel (Visscher e.a. 2019). Hij bespreekt enkele belangrijke punten en stelt een aantal nuttige vragen.

Zijn eerste punt betreft het forensisch psychologisch/psychiatrisch onderzoek in het kader van een pro Justitia-rapportage (PJR). De PJR geeft idealiter antwoord op de vraag of er een schulduitsluitingsgrond is op basis van een stoornis en op de vraag of in het verlengde hiervan een advies gegeven kan worden over een noodzakelijke behandeling ter voorkoming van recidive (Blansjaar e.a. 2012).

Wij zijn het met Holländer eens dat een PJR idealiter onderdeel is van een correcte strafrechtelijke afhandeling van instellingsfeiten. Uit ons onderzoek blijkt immers hoe huiverig rechters zijn om een lopende behandeling in de

ggz te onderbreken, vanuit de overtuiging dat die behandeling de belangrijkste recidivepreventie vormt. Genoegdoening van het slachtoffer en leedtoevoeging van de dader zijn in voorkomende gevallen ondergeschikt aan dit argument, met als gevolg een vroegtijdige en pijnlijke confrontatie tussen dader en slachtoffer. Waarom baseren rechters zich gezien de grote impact van dergelijke incidenten op slachtoffer, collega-verpleegkundigen, medepatiënten en het afdelingsklimaat niet standaard op een PJR om zo een deskundige te laten adviseren over de rechtmatigheid van straf en/of zorg?

Een belangrijke factor hierin is dat de rechter bij het vaststellen van de strafmaat gebonden is aan het in de wet genoemde strafmaximum van het betreffende delict (Verheugt 2013). Op het moment dat strafrechtelijk de ernst van het feit onvoldoende is om bijvoorbeeld een behandeling in strafrechtelijk kader op te leggen, zal een PJR die hiertoe adviseert vanuit juridisch perspectief geen meerwaarde hebben. Op deze wijze wordt afgewogen wanneer het verzoeken om een PJR proportioneel en doelmatig is. Een route waarin het ondanks een lichter feit, toch tot een PJR kan leiden, is in geval van recidive. Recidive kan een rol spelen in het opleggen van een zwaardere strafmaat, omdat uit een ‘oplopende sanctielijn’ gebleken is dat bepaalde sancties bij eerdere veroordelingen niet werkten (Tulder & van der Schaaf 2012). Wij concluderen met Holländer dat de strafrechtelijke ernst en mogelijkheden tot afdoening in veel gevallen niet corresponderen met de ernst die het slachtoffer ervaart.

Holländer refereert ook aan het probleem van de weigerende verdachte. Het maakt machteloos dat de middelen om een verdachte mee te laten werken aan een PJR zo minimaal zijn. Een opname ter observatie in het Pieter Baan Centrum, dat over een speciale afdeling beschikt voor ‘weigeraars’, duurt echter minimaal 7 weken en gezien de wachtlijst gaat daar een mogelijke periode van enkele maanden aan vooraf. Verwacht de rechter niet dat de straf of maatregel die iemand uiteindelijk bij veroordeling opgelegd krijgt, ten minste gelijk is aan de periode van voorlopige hechtenis en observatie? Dan beslist hij of zij niet tot PJR.

Holländer staat ook stil bij het opportuniteitsbeginsel en de vrijheid die hier voor het OM uit voortvloeit om een strafbaar feit wel of niet te vervolgen. Wat betreft instellingsfeiten zijn het beleid en de handelingsbereidheid van het OM aan verandering onderhevig. Het merendeel van de instellingsfeiten gaat sinds ongeveer 4 jaar verplicht langs de – inmiddels landelijk aanwezige – Bopz-brigades en het adagium is in te zetten ‘op vervolging tenzij’. Dit wordt ook voortdurend op deze wijze uitgedragen aan collega-officieren van justitie binnen het OM.

De vraag is of dit geen vechten tegen de bierkaai is zolang (een deel van) de rechtsspraak achterblijft in deze ontwikkeling en zich blijft bedienen van het argument dat verdachten van instellingsfeiten niet thuishoren in het strafrecht. Het OM kan sturen, maar de rechter heeft het laatste woord. Volgens ons speelt een zorgelijk tekort aan kennis over de toegevoegde waarde van het strafrechtelijk traject hierin een rol, met een schrijnend gebrek aan bescherming van de ggz-professional tot gevolg.

Het schakelartikel 2.3 WFZ, dat per 1 januari 2020 in werking zal treden, vraagt net als de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) nog meer van de reguliere ggz dan nu al dagelijkse praktijk is. De wetgever legt grote nadruk op het belang van (verplichte) geestelijke gezondheidszorg (ook) ten behoeve van de maatschappelijke orde en veiligheid, waarbij de ggz in lang niet alle gevallen regie heeft over ontslag van de betrokken (forensische) patiënt. Bescherming van de ggz-professional door een adequate strafrechtelijke reactie op instellingsfeiten wordt hiermee van nog groter belang en politieke steun is hierbij onontbeerlijk.

Ten slotte danken wij Holländer voor de suggestie nieuw onderzoek in relatie tot deze materie op te pakken. Wij zullen dit gezien de beschreven ontwikkelingen zeker ter harte nemen.

LITERATUUR

- Blansjaar BA. Stooris en delict. Utrecht: De Tijdstroom; 2012.
- Verheugt JWP. Inleiding in het Nederlandse recht. Den Haag: Boom Juridische uitgevers; 2013.
- Tulder van F, Schaaf van der J. Straffen en minimumstraffen bij recidive in zware zaken. Den Haag: Sdu; 2012. <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/RM%23%202012.pdf>

AUTEURS

ANOUCK VISSCHER, psychiater en geneesheer-directeur, Altrecht GGZ en PJ-rapporteur, Utrecht en Midden-Nederland.

EVELIEN TONKENS, hoogleraar Burgerschap en Humanisering van de publieke sector, Universiteit voor Humanistiek, Utrecht.

ARJAN BRAAM, psychiater crisisdienst Utrecht, opleider psychiatrie Altrecht en bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en Psychiatrie, Universiteit voor Humanistiek, Utrecht.

CORRESPONDENTIEADRES

Anouck Visscher, Altrecht, Lange Nieuwstraat 119, 3512 PG Utrecht.

E-mail: an.visscher@altrecht.nl